

KAREL VAN DER PLAS

DANS EN MET DE WET

Een vernieuwende kijk op Gods Wet

De bijbelteksten in dit boek zijn overgenomen uit de Herziene Statenvertaling (HSV), tenzij anders is aangegeven.

Dansen met de Wet

Copyright © 2023 Uitgeverij Gideon

Auteur: Karel van der Plas

Redactie: Willeke Herwig | Volzinnig

Omslagontwerp en typografie: Jonathan Reining | Jore ontwerp

Jaar van uitgave: maart 2023

Uitgave: Uitgeverij Gideon, Hoornaar, Nederland

ISBN: 978-90-5999-226-9

NUR: 707

www.gideonboeken.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een databank, of doorgegeven in welke vorm of op welke wijze dan ook, behalve voor korte citaten in recensies of artikelen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Voorwoord 7

Inleiding 11

1 Vreugde en de Wet 19

2 Jezus en de Wet 47

3 Israël en de Wet 67

4 De apostelen en de Wet 81

5 Het nieuwe verbond en de Wet 103

6 Paulus en de Wet 121

7 Wij en de Wet 151

Tot slot 175

Over de auteur 179

Literatuurlijst 180

Eindnoten 182

VOORWOORD

Ieder najaar viert het Joodse volk *Simchat Thora*, of in het Nederlands: Vreugde van de Wet. Het is een indrukwekkend en uitbundig feest waarbij gedankt wordt voor de Wet. Gehuld in een feestgewaad worden de boekrollen van Genesis tot en met Deuteronomium zingend en dansend rondgedragen in de synagoge. Vervolgens zijn er vrolijke optochten die vandaag de dag ook in Jeruzalem en Tel Aviv buiten op straat worden gevierd. Zelfs in de meest orthodoxe hoek van het Jodendom wordt flink gedanst en feestgevierd, en dat allemaal om te danken voor de Wet.

En dat maakt het ook een ongemakkelijk feest – althans voor ons christenen. Of laat ik het bij mijzelf houden: voor mij voelde het ongemakkelijk. Want vroeg je mij tien jaar geleden naar wat ik associeerde met de Wet, dan hadden mijn antwoorden niet eens in de buurt gekomen van vreugde en feest. Eerder het omgekeerde. Ik zou antwoorden met wetticisme, legalisme en onvolmaaktheid.

Als puber hoorde ik iedere zondagmorgen de bekende woorden: 'Ik ben de HEERE, uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb' (Ex. 20:2). Als je net als ik bent opgegroeid in de reformatorische traditie, dan kun je deze woorden dromen. Deze woorden waren voor mij vooral de inleiding op de Tien Geboden, oftewel regels. En dat was voor mij niet heel positief. Welke puber wil nou regels?

De Wet zag ik als een lange lijst geboden; als een vast en onbeweeglijk geheel. Dit was wat God eiste, en wee degene die zich

afkeerde van dit alles. God was een rechtvaardige God. Op een dag zou je verantwoording moeten afleggen, en het oordeel dat daarop zou volgen, kon ook zomaar eens de verkeerde kant uitgaan. Mijn oma kon al waarschuwen: 'Eens moeten we verschijnen voor Gods troon en dan is het eeuwig wel of eeuwig wee.' Toen ik nog klein was begreep ik niet wat ze bedoelde, nu wel. God draagt het oordeel, dus houd je aan Zijn Wet – dat was de waarschuwing die ik later begreep.

Sinds ik een kleine tien jaar geleden daadwerkelijk tot geloof kwam – ik bedoel hiermee een oprechte eigen keuze in plaats van het volgen van de traditie van mijn ouders – veranderde er veel in mijn leven. Ik kreeg kort daarvoor een relatie met Ilse, een wijze en ook scherpzinnige vrouw, met wie ik inmiddels getrouwd ben. Mede zij maakte mij ongelooflijk hongerig naar de Bijbel. Wat staat daar nu precies? Wie is Jezus voor mij? Wat geloof ik eigenlijk? Ik begon eenvoudigweg de Bijbel te lezen, maar de vragen werden eerder meer dan minder. Er stond zoveel in wat ik niet begreep.

Ik kan mij nog goed een catechisatie-avond in het najaar van 2014 herinneren. In die periode was ik bezig me het geloof eigen te maken. Die avond behandelden we het onderwerp 'oude en nieuwe verbond'. De catecheet kon de vele vragen die ik daarover had niet écht beantwoorden; hij deed waarschijnlijk zijn best, maar het was niet genoeg voor mij. Ik begon zelf te onderzoeken door studies te lezen, preken te luisteren en er met mensen over te praten. In die tijd werd ik geraakt door de betekenis van Israël. Ik heb hier niet de ruimte om daar uitgebreid op in te gaan – misschien een idee voor een nieuw boek – maar het zette mij in ieder geval in vuur en vlam voor God. De God van Israël is de God van hemel en aarde en ik was diep overtuigd van dit besef. De God van de Bijbel is de ware en enige God. Fanatiek als ik was wilde ik nog meer leren en ontdekken, en ik merkte dat het mij dichterbij God bracht.

Mensen zijn verschillend, ook in hun omgang met God en de manieren waarop zij tot Hem komen. Ik heb ontdekt dat ik dichterbij

naar God groei wanneer ik meer over Hem te weten kom. Voor mij begon een weg van studie, leren en het ontdekken van prachtige geheimen en eigenschappen van God.

Tijdens deze reis heb ik veel van wat mij geleerd was achter mij gelaten. Hoe meer je ontdekt over de rijkdom en diepte van God en de Bijbel, hoe meer je inziet dat wij mensen de Boodschap vaak jammerlijk hebben vervormd en soms zelfs misvormd. Dat inzicht was niet altijd fijn. Soms leken de zogenaamde zekerheden die ik vanuit opvoeding en kerk had meegekregen als een kaartenhuis in elkaar te vallen. Alsof alles wat mij geleerd was niet deugde, onwaarheden waren en verkeerde interpretaties. En dat is de ongemakkelijke keerzijde van reizen met God. Soms moet je dingen loslaten en accepteren dat je heilige huisjes niet zo heilig zijn – en dat het tijd is ze te verlaten.

Tijdens mijn reis met God heb ik ook veel van Joodse rabbijnen, theologen en filosofen gelezen. En een opmerkelijk feit viel mij op, namelijk – en daar begon ik mee – dat Joden dansen met de Wet. Dansen was vanuit mijn traditionele achtergrond sowieso twijfelachtig, maar met de Wet? Hoe kun je dansen met regels? Hoe kun je überhaupt blij zijn met regels? Mijn kerk leerde dat de Wet een spiegel was; de Wet legde je zondige en onvolmaakte aard bloot en wees op Christus. Met Christus kon je blij zijn, dat was logisch, maar met de Wet? Toen ik ruim zeven jaar geleden samen met mijn vrouw naar een evangelische gemeente ging, ontdekte ik in ieder geval dat je blijkaar wél mocht dansen. Maar ook daar werd dat zeker niet gedaan met de Wet. De Wet was vervuld in Christus, we waren vrij en we leefden niet meer onder de Wet, maar onder de genade – dat was althans wat mij toen werd geleerd.

Mijn reis ging verder en ik merkte dat dansen met de Wet ontbrak in beide hoeken van het christendom. Ik begon mij meer en meer in de Wet te verdiepen en ontdekte waarom Joden wél kunnen dansen met de Wet. En wat begon met een paar A4'tjes om mijn ontdekking op papier te zetten, groeide uit tot een heus boekwerk.

Ik bleek meer te willen en kunnen delen dan ik had verwacht. Ik vond zoveel rijkdommen en schatten in de betekenis van de Wet dat ik al snel de basis had van het eerste hoofdstuk. Toen ik nog meer onderzoek deed, groeide het boekwerk van drie korte delen naar zeven volwaardige hoofdstukken. Ik merkte dat ik iets te pakken had wat verder ging dan de Wet zelf. Het was de Gever áchter de Wet waar het om ging, of, beter gezegd, gaat. God is liefde – het klinkt cliché, maar soms komen de voor ons uitgekauwde woorden opnieuw diep binnen. En ook de Wet hoort volledig bij Zijn liefde, dat heb ik na dit alles wel ontdekt.

Is dit boek nu een resultaat van een afgeronde reis? Zeker niet, mijn reis met God gaat door en dit boek en het onderwerp vormen een onderdeel van die weg. Dit boek is een poging om te zoeken naar de bijbelse betekenis van de Wet. Zodra ik 'bijbels' zeg, bevind ik mij uiteraard op glad ijs. Want wie kan Gods Woord echt doorgronden? Als ik iets heb geleerd, is het wel hoe weinig we eigenlijk weten. God en Zijn Woord gaan dieper, dieper dan wij soms kunnen bevatten. Ik wil daarom benadrukken dat dit een poging is, geen afgeronde waarheid, alsof dat ooit mogelijk zou zijn – en dat geldt overigens voor alle onderwerpen. Ik heb dus zeker niet alle antwoorden. Deze poging is slechts een diep verlangen te delen wat ik de afgelopen jaren met God mocht ontdekken. Ik hoop en bid daarom dat dit boek je zal raken. Maar wees ook kritisch, toets het zelf aan Gods Woord en ga op onderzoek uit. Ik doe dat ook. Elke dag weer. En het resultaat – tot nu toe – ligt voor je.

Karel van der Plas,
voorjaar 2022

INLEIDING

De Wet is een lastig en complex onderwerp. En een boek daarover schrijven is best een uitdaging. Want, waarom roept de Wet bij zovelen negatieve gevoelens op – zoals ook bij mij jaren geleden? Wat is eigenlijk het doel van de Wet? Is de Wet slechts een spiegel voor onze zondige aard; een heenwijzer naar Christus? Of behoort de Wet tot het Oude Testament en is deze met de komst van Jezus verleden tijd? Zegt Jezus Zelf niet dat Hij de Wet vervuld heeft? Of bevat de Wet juist de beste richtlijnen voor het leven, ook voor nu? Maar wat betekent dan het nieuwe verbond? Maakt leven door de Heilige Geest niet dat we vrij van de Wet zijn? Dat is toch wat Paulus schrijft?

De Wet roept vragen, verwarring en verschillen op. De Wet (b)lijkt een gecompliceerd onderwerp te zijn. Maar ook een saai en vervelend onderwerp. Waar komt dat door? Waarom is het lastig of waarom is het saai? Waarom kunnen we er niet mee dansen zoals Joden dat doen? Waarom voelt de Wet altijd beklemmend?

Ik heb daar lang over nagedacht en tijdens mijn reis heb ik ontdekt dat het niet zit in een paar verkeerde interpretaties van bijbelteksten, ook niet in een bepaalde theologie of specifieke kerkstroming. Het gaat verder. Het gaat dieper. De uiteindelijke bron van zoveel verwarring, vragen en het ongemakkelijke gevoel komt uit het niet begrijpen en ervaren wat de Wet werkelijk betekent. De aard en de bedoeling van de Wet zijn voor velen van ons onbekend. Het blijft iets waar we eerder van weglopen dan dat we het omarmen.

De terechte vraag is dan ook waar dit door komt. Het doel van dit boek is daarom eenvoudig: een nieuwe en frisse kijk geven op het beladen, en misschien wat stoffige thema 'de Wet'. In mijn reis met God heb ik ontdekt dat de typisch christelijke benaderingen rondom dit onderwerp niet stroken met de Bijbel. De Wet is helemaal niet in de eerste plaats gegeven om onze zonde zichtbaar te maken. Ook is de Wet geen 'verleden tijd' geworden met de komst van Jezus. En de Wet is zeker niet de tegenhanger van genade. Ik geloof dat de Bijbel juist iets heel anders leert. Ik geloof dat de Bijbel je uitnodigt om te dansen met de Wet.

Maar we moeten niet op de feiten vooruitlopen. Allereerst wil ik in grove lijnen de christelijke interpretaties van de Wet schetsen. Het verschilt tenslotte enorm of je vanuit de reformatorische traditie of met de evangelische bril naar de Wet kijkt. En dan zitten er tussen deze twee uitersten ook nog eens duizend en één nuances.

Christelijke zienswijzen op de Wet¹

Als we alle (protestants-)christelijke zienswijzen op één hoop schuiven, onderscheiden we kortweg de volgende drie opvattingen²:

1. Christenen staan niet (meer) onder Wet. De Wet is met de komst van Christus verleden tijd geworden.

Met een beroep op diverse bijbelteksten uit het Nieuwe Testament, zoals 'U bent namelijk niet onder de wet, maar onder de genade' (Rom. 6:14) of 'Want het einde der wet is Christus' (Rom. 10:4, SV), wordt deze stelling beargumenteerd. Deze zienswijze (een onderdeel van de zogenoemde bedelingenleer of dispensationalisme) kom je vooral tegen in de evangelische wereld. Dat christenen bevrijd zijn van de Wet is daar een veelgehoorde uitspraak. Het gevolg van dit idee is dat de Wet, en vooral de uitwerking daarvan, meestal wordt beschouwd als iets negatiefs – om welke reden zegt men anders, haast bevrijdend, dat de Wet vervuld is (lees: tot een einde gekomen)?

Deze negatieve kijk op de Wet of de uitwerking daarvan gaat meestal hand in hand met een onderwaardering van het Oude Testament. Het Oude Testament, met de daarbij behorende Wet, staat in dit perspectief tegenover de liefde en de genade van het Nieuwe Testament. Uiteraard wordt het zo niet letterlijk uitgesproken, maar het Oude Testament is toch een eerdere en vooral gepasseerde fase. Jezus is nu gekomen en alles staat in een compleet ander licht. De Heilige Geest is uitgestort en we leven nu door de Geest geleid. We staan daarmee niet onder de Wet, zo klinkt dan de bekende uitspraak, maar onder de genade.

2. Christenen dienen zich te houden aan de Tien Geboden.

Deze opvatting (een onderdeel van de zogenoemde verbondsleer) kom je voornamelijk tegen in de reformatorische hoek van het protestantse christendom. Deze zienswijze gaat ervan uit dat christenen wel degelijk onder de Wet staan, maar dan wel alleen de zogenoemde zedelijke wetten. Dit komt omdat de reformatorische theologie de Wet indeelt in morele, burgerlijke en ceremoniële (of rituele) wetten. De reformatorische theologie leert dat de burgerlijke wetten (wetten voor de samenleving) slechts golden in de tijd van het Oude Testament, en dus – zo redeneert men – verleden tijd zijn, en dat de ceremoniële wetten (wetten voor de tempeldienst, offers, priesters en reinheid) schaduwen waren en met de komst van Christus vervuld en daarmee ten einde zijn gekomen (zie artikel 25 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis). Alleen de morele wetten, verwoord in de Tien Geboden, houdt men dan nog over. In traditionele kerken worden deze dan ook traditiegetrouw iedere zondagmorgen voorgelezen.

Daarbij moeten we wel opmerken dat de Tien Geboden niet alleen worden voorgelezen om je eraan te houden. Geen mens kan namelijk de Tien Geboden volbrengen. Maar waarom gaf God dan de Tien Geboden, vraagt de Heidelbergse Catechismus. ‘Eerstelijk, opdat wij ons leven lang onzen zondigen aard hoe langer

hoe meer leren kennen,' luidt het antwoord (zondag 44, vraag 115). Dit gegeven vormt een belangrijk onderdeel van de gereformeerde theologie. Gods geboden laten de zondige aard van de mens zien en wijzen daarmee, met dankbaarheid, op het noodzakelijke offer van Christus. De Wet gaat in dit opzicht altijd vooraf aan het evangelie. De Wet laat zien dat je het niet kan; het legt de zonde bloot, maar biedt geen oplossing. Het evangelie biedt daarentegen dé oplossing. De reformatische theologie stelt kortweg: de Wet zorgt voor kennis van zonde, het evangelie voor vergeving van zonde. Het is dus goed naar de Wet te handelen, maar het wijst je voornamelijk op je zondige aard. Daarom zegt de Heidelbergse Catechismus in zondag 2 heel direct: 'Waaruit kent gij uw ellende? Uit de wet Gods.' Deze zondegerichtheid maakt de Wet voor veel reformatische christenen een benauwend en drukkend onderwerp.

3. Christenen staan niet alleen onder de Tien Geboden, maar onder alle wetten uit het Oude Testament.

Deze groep christenen is klein, maar desondanks is het wel een christelijke zienswijze op de betekenis van de Wet. Deze interpretatie leert dat de Wet eeuwig is, en dan niet alleen de Tien Geboden, maar alle geboden uit Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium. Kortom, christenen zijn gebonden aan de gehele Wet van Mozes. Deze gedachtegang komt voornamelijk tegen in Messiaanse gemeenten. Dit zijn gemeenten die voor een deel bestaan uit in-Jezus-gelovige Joden en voor een deel uit niet-Joodse christenen met een grote sympathie voor Israël. Rondom de Wet lopen de meningen uiteen, maar de meerderheid neemt alle 613 geboden zoals we deze vinden in de eerste vijf boeken van de Bijbel – voor zover uitvoerbaar – op zich. Dit betekent dat deze christenen bijvoorbeeld de zaterdag (de sabbat) als rustdag nemen, koosjer eten en de Joodse feesten, zoals Grote Verzoendag en Loofhuttenfeest, vieren.

Dansen met de Wet

De visies lopen nogal uiteen, maar er zit wel één grote overeenkomst in. Of je je nu thuis voelt in de reformatorische traditie of een evangelische achtergrond hebt, dansen met de Wet is geheel onbekend. Eerder wordt de Wet vooral vanuit een negatieve kant belicht of ervaren. Los van de hiervoor beschreven derde interpretatie – dit is tenslotte nog niet eens één procent van het christendom – ziet het grootste deel van ons christenen de Wet óf als vervuld door Christus en daarmee verleden tijd, óf voornamelijk als spiegel voor je zondige aard. Natuurlijk kent deze laatste groep reformatorische christenen wel degelijk een positieve houding³, maar toch wordt ook in deze kringen de Wet soms als een benauwend thema ervaren – de Wet leidt mensen immers tot kennis van zonde, zo stelt de reformatorische traditie. Dit gegeven betekent dus dat zowel de evangelische als de reformatorische theologie meer uitgaat van een negatieve benadering of uitwerking van de Wet, dan van een positieve betekenis. Voornamelijk in de evangelische wereld kom je sterk de klassieke tegenstelling ‘Wet en genade’ tegen. Al is door toedoen van Maarten Luther ook de reformatorische hoek hiermee sterk beïnvloed.

Om een lang verhaal kort te maken – het is tenslotte nog maar de inleiding – Wet en genade staan vaak tegenover elkaar. Of, extremer verwoord: de Wet is de donkere tegenhanger van de genade; de Wet is negatief, de genade positief. Kunnen wij de begrippen ‘vreugde’ en ‘wet’ met elkaar combineren? Of gaan deze twee maar moeilijk samen? Associëren wij de Wet niet veel meer met zonde, onvolmaaktheid en oordeel, dan met vreugde, genade en het Vaderhart van God? Kunnen wij dansen met de Wet?

Wat en voor wie?

In zeven hoofdstukken wil ik verschillende bijbelse thema's en personen bekijken in relatie tot de Wet. Ieder hoofdstuk begint met

een anekdote; dat kan een bekende gedachtegang verwoorden of soms een letterlijk citaat zijn. Als reactie op de anekdote slaan we een andere weg in, een weg waarin de Wet een nieuwe betekenis krijgt. Of eigenlijk is het geen nieuwe betekenis; het is een eeuwenoude betekenis, we moeten hem alleen herontdekken.

Wat ik in het vervolg van dit boek bedoel met het begrip ‘Wet’ zijn niet alleen de bekende Tien Geboden, maar alle vijf de boeken van Mozes (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium) – welke volgens de Joodse rabbijnen in totaal 613 geboden kennen. En eigenlijk bedoel ik nog meer. De Wet houdt niet alleen de letterlijke geboden in, maar ook de grondslag hiervoor; de ethiek en de moraal achter het gebod. We noemen dat de geest van de Wet.

Neem bijvoorbeeld het verbod op echtscheiding. Dit verbod gaat dieper dan ervoor kiezen niet te scheiden. Het gaat ook over werken aan je huwelijk, vechten voor je man of vrouw en het niet zover laten komen dat je moet gaan nadenken over scheiding. De letterlijke 613 geboden uit de eerste vijf boeken van de Bijbel gaan dieper, ze hebben een bepaalde motivatie, doel en grondslag. Met ‘de Wet’ bedoel ik dus veel meer dan (tien) letterlijke geboden.⁴

De christen die ik het meest voor ogen heb gehad bij het schrijven is de christen die ergens, misschien diep vanbinnen, Gods Wet en Gods liefde niet geheel met elkaar kan rijmen. Liefde als positief en de Wet, met al haar associaties van onvolmaaktheid en oordeel, als negatief. Ik richt mij op de christen die deze negatieve gevoelens, in welke vorm dan ook, herkent. Misschien ben jij dat wel. Misschien herken je dit niet direct, maar als je eerlijk nadenkt dan merk je dat de Wet toch ver van je af staat, misschien in een hoek waar het donkerder is, een plek waar je niet veel licht en genade ervaart. De Wet voelt niet helemaal fijn.

Misschien herken je dit totaal niet, dat kan natuurlijk ook. Sla het boek dan echter niet dicht, ik heb ook geschreven voor elke christen die de Tien Geboden iedere zondagmorgen hoort, ze beschouwt als goede leefregels en ernaar wil leven, maar geen antwoord heeft

op de vraag waarom we dan niets doen met alle andere honderden wetten uit de Bijbel. Dat zijn toch ook goede leefregels?

We gaan dus verschillende personen en thema's bekijken in relatie tot de Wet. Hoofdstuk 1 zal voornamelijk in het teken staan van de vreugde met de Wet, en in het verlengde daarvan kijken we naar de klassieke tegenstelling Wet en genade; staan deze echt tegenover elkaar? Vanuit dat perspectief als basis zullen we verder trekken en in hoofdstuk 2 met andere ogen naar Jezus kijken. Wat leerde Hij over de Wet? En als er iets bij de komst van Jezus veranderde met betrekking tot de Wet – wat vaak beweerd wordt – wat is dat dan precies? In deze zoektocht zal ook de vraag naar boven komen: wat moeten wij vandaag de dag met de Wet? In hoofdstuk 3 wil ik, door te kijken naar de betekenis van Israël met betrekking tot de Wet, een eerste aanzet geven om hierop een antwoord te kunnen krijgen. In het daaropvolgende hoofdstuk gaan we dit antwoord verder uitdiepen. We staan uitgebreid stil bij de vraag naar de betekenis van de Wet voor ons. Dit doen we aan de hand van wat de apostelen ons in het bijbelboek Handelingen leren.

Vervolgens maken we in hoofdstuk 5 een uitstapje naar het nieuwe verbond. Wat is de relatie tussen het oude en nieuwe verbond en hoe verhoudt de Heilige Geest Zich tot de Wet? Daarna gaan we inzoomen op Paulus. Hij schreef ook over het nieuwe verbond, maar meer nog schreef hij over de Wet. Hoe moeten wij zijn vele uitspraken over de Wet lezen? Schrijft hij niet dat we nu onder de genade zijn, en niet onder de Wet?

We eindigen in hoofdstuk 7 met een definitieve uitwerking van onze houding richting de Wet. Dit hoofdstuk zal de hiervoor genoemde christelijke visies behandelen en kort weerleggen, waarna we vervolgens een nieuwe weg met een nieuwe visie inslaan. Een weg waarop ook wij kunnen *dansen met de Wet*.

DANS EN

MET
DE
WET

1. VREUGDE EN DE WET

Paulus zegt in Romeinen 6 vers 14 niet voor niets nadrukkelijk dat we niet onder de Wet, maar onder de genade zijn. Waar we eerst door de Wet veroordeeld werden, kunnen we nu schuilen onder de genade die God ons door Jezus' offer heeft gegeven. Elke dag opnieuw! Het is daarom voor ons ook niet meer nodig om ons bezig te houden met de Wet. Al mogen we er natuurlijk wel inspiratie uit halen om op de juiste manier te leven. Maar ik denk dat we, als we ons daar te veel mee bezighouden, het gevaar lopen te denken dat we met het houden van de Wet onze genade moeten verdienen. Dat is eigenlijk een oudtestamentische manier van leven. We zijn juist vrijgesproken door Jezus. De Wet heeft geen inspraak meer. Laten we dan ook leven vanuit dankbaarheid; niet onder de Wet, maar onder de genade.

'Niet onder de Wet, maar onder de genade', wie kent die overbekende uitspraak niet? De één zal het meer benadrukken dan de ander, maar we hebben het allemaal weleens gehoord. Als ik kijk naar mijn omgeving, de kerk, mijn christelijke vrienden en familie, dan zijn deze woorden vaak genoeg voorbijgekomen. Niet altijd letterlijk in deze woorden, maar wel in uitspraken met dezelfde strekking. Als ik het in eigen woorden zou moeten samenvatten, dan komt het neer op een contrast tussen Wet en genade. Waar de Wet eist, daar schenkt de genade. Waar de Wet oordeel brengt, daar brengt de genade vergeving. Of nog scherper: de Wet doodt, de genade maakt levend.

Deze tegenstelling gaat, als je wat meer onder de oppervlakte kijkt, veel verder dan Wet en genade. Mensen die dit zeggen, zetten eigenlijk een 'oudtestamentische' manier van leven tegenover een 'nieuwtestamentische' manier van leven. Iedere christen kan wel enigszins invullen waar de verschillen liggen. Bijvoorbeeld het idee dat 'oudtestamentisch' leven gericht is op eigen prestatie en verdienste, 'werken der wet' om die term maar te gebruiken, tegenover het leven door genade, waarmee men dan een 'nieuwtestamentische' manier van leven veronderstelt. Maar is deze tegenstelling wel terecht? Bestaat hij überhaupt?

De term 'oudtestamentisch' is eigenlijk ongelukkig gekozen. Het eerste deel van Gods Woord is niet oud in de zin van versleten of afgeschreven, laat staan vervangen door iets nieuws. Maar toch beschouwen veel christenen het Oude Testament als een gepasseerd station. Bij sommigen proef je zelfs een bepaalde afkeer, daar is de term 'oudtestamentisch' per definitie negatief. Zij denken als volgt: als iemand nog 'oudtestamentisch' leeft, dan heeft hij niet begrepen wat het betekent om te leven onder de genade van het nieuwe verbond. Deze afkeer wordt overigens vaak niet letterlijk zo uitgesproken, maar in bepaalde uitspraken of gedachtegangen zul je het tegenkomen: een niet begrijpen, een ongemak voelen, het niet vinden kloppen met je Godsbeeld.

Deze mensen trekken de conclusie dat het Oude Testament alleen kan worden gelezen door de ogen van het Nieuwe Testament. Dat begrijpen ze tenminste, dat is de werkelijkheid, en niet langer de beperkte schaduwen van het Oude Testament. De ceremoniën en soms zo bloederige rituelen in het Oude Testament wezen allemaal op Christus, zo zegt men, en we moeten deze facetten dan ook geestelijk interpreteren. Letterlijk en fysiek hebben ze geen waarde; wie besnijdt zijn zoontje nog? Het gaat om de besnijdenis van het hart, dat is de werkelijkheid van het Nieuwe Testament. Het Nieuwe Testament staat hoger dan het Oude Testament; het Nieuwe is geestelijker, dieper en voller van genade, en alleen vanuit

die werkelijkheid kunnen we het Oude Testament lezen. Daar, in het Nieuwe Testament, vinden we echt onze God – of moet ik God hier met een kleine letter schrijven?

Je begrijpt dat ik een karikatuur schets en enigszins overdrijf. Maar laten we eerlijk zijn, deze gedachten zijn de meesten van ons niet vreemd. Het Oude Testament blijft voor ons een lastig geheel, we pikken er enkele mooie verhalen uit – die we negen van de tien keer ook in onze kinderbijbels stoppen – of verklaren bepaalde gedeeltes, verzen of wetten als slechts een heenwijzing naar Christus. We halen een geestelijke les uit een tekst en kijken wat wij er vandaag de dag mee kunnen, maar wat een Ezra of Habakuk nu daadwerkelijk schreef en bedoeld heeft, interesseert ons ten diepste niet.

Ik ga geen betoog houden voor een juiste waardering van de relevantie van het Oude Testament¹ – dat is een ander verhaal, of misschien ook wel een ander boek – en ik ga ook niet verder in op de valse tegenstelling tussen het Oude en Nieuwe Testament. Ik moet mij beperken tot ons onderwerp, en dat is de Wet. De onderwaardering of zelfs afkeer van het Oude Testament kan een-op-een worden doorgetrokken naar ons onderwerp. Ook de Wet behoort volgens sommige christenen tot de schaduwen en is met de komst van Christus ‘ vervuld ’, waarmee men eigenlijk wil zeggen: ten einde gekomen. Natuurlijk, zo zullen de meeste christenen zeggen, is de Wet rechtvaardig en goed. En natuurlijk mag je nu niet zomaar alles doen. Maar toch, ergens blijft het idee bestaan dat de Wet de tegenhanger van de genade is. ‘ Wettisch leven ’ klinkt ons vies in de oren. Wetticisme ook. De Wet hangt samen met ‘ oudtestamentisch ’ leven, met het zelf willen verdienen, en met veroordeling omdat we hem zelf niet kunnen houden. ‘ Nieuwtestamentisch ’ leven is dan logischerwijs het omgekeerde, samengevat in één woord: genade. En dan hebben we de klassieke en overbekende tegenstelling Wet versus genade te pakken.

De Bijbel kent echter geen tegenstelling tussen Wet en genade. De Wet had of heeft niet tot doel je zonde aan het licht te brengen – dan